

ВИДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 350 КК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ

SUBJECT SPECIES CRIME UNDER ARTICLE 350 OF CRIMINAL CODE OF THE UKRAINE: PROBLEMS DEFINITION AND IMPROVEMENT

Владимиренко С.В.,
здобувач

ДВНЗ «Одеський національний університет імені І.І. Мечникова»

Стаття присвячена дослідженню видового об'єкту злочину, передбаченого ст. 350 КК України. Здійснено огляд сучасних проблем визначення видового об'єкту щодо цього злочину. Робиться висновок про необхідність удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне право, видовий об'єкт, погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Статья посвящена исследованию видового объекта преступления, предусмотренного ст. 350 УК Украины. Осуществлен обзор современных проблем определения видового объекта относительно этого преступления. Делается вывод о необходимости усовершенствования уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: уголовное право, видовой объект, угроза или насилие относительно служебного лица или гражданина, который исполняет общественный долг.

The article investigates the kinds of objects a crime under Article 350 of the Criminal Code of Ukraine. It carried out a review of contemporary issues determining the kinds of objects with respect to this crime. The conclusion about the need to improve the criminal legislation of Ukraine.

Key words: criminal law, specific object, threat or violence with respect to official person or citizen who performs a public duty.

Актуальність теми. Об'єкт злочину є обов'язковим елементом складу злочину як єдиної, необхідної та достатньої підстави кримінальної відповідальності. Як відомо, більш повному з'ясуванню соціально-правової значущості та сутності об'єкта злочину сприяє його наукова класифікація. У кримінально-правовій літературі традиційно завжди була триступенева (або трирівнева) класифікація «за вертикаллю» залежно від ступеня узагальненості суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону. Однак останнім часом більш поширеною стає чотирьохрівнева класифікація об'єктів з виділенням, крім загального, родового (групового) та безпосереднього об'єктів ще й видового (підгрупового) об'єкта, що займає проміжне місце між родовим та безпосереднім об'єктами злочину.

Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема, П.П. Андрушком, В.О. Навроцьким, В.І. Осадчим, М.І. Пановим, В.В. Сташисом, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюком, С.С. Яценком та ін. Незважаючи на те що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато не вирішених питань стосовно оптимізації відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок. Саме тому метою статті є розкриття проблеми видового об'єкту досліджуваного злочину з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. У кримінально-правовій літературі існує думка щодо необхідності класифікації об'єкту злочину «по вертикалі» на підставі шістьохступеневого поділу, він пропонує розділяти об'єкти по вертикалі на: 1) загальний; 2) міжродовий; 3) родовий; 4) груповий; 5) видовий; 6) безпосередній [1, с. 23]. За переконанням ряду вчених, така класифікація є важкою як для застосування практиками (використання такої класифікації призведе до безпідставного подрібнення об'єкту злочину, що спричинить появу різних об'єктів злочину простому, кваліфікованому та особливо кваліфікованому злочину, який передбачений однією статтею КК), так і для засвоєння студентами [2].

Отож, встановлення видового об'єкта дозволить більш чітко виокремити із суспільних відносин, що складаються у сфері захисту авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднання громадян, окремі групи суспільних відносин, що мають певні особливості та відмінності, які властиві одним та не властиві іншим злочинам, що передбачені в певному розділі Кримінального кодексу України.

Вивчення правової літератури показує, що в теорії кримінального права за даним питанням не існувало та не існує дотепер однакового рішення; навпаки, судження з цього приводу носять різний, іноді прямо протилежний характер. Так, професор В. Д. Меньшагін у свій час категорично стверджував, що «в радянській кримінально-правовій теорії питання про об'єкт досліджуваної групи злочинів не викликав яких-небудь сумнівів і вирішував-

ся однаково більшістю радянських криміналістів» [3, с. 391], із чим чи наврод можна погодитися.

Видовим об'єктом цих злочинів виступала нормальна управлінська діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування; суспільні відносини в сфері управління; порядок управління [3, с. 391].

Запропоновані варіанти визначення видового об'єкта досліджуваних злочинів викликають ряд заперечень. Не варто було б при встановленні цього виду об'єкта обмежуватися «нормальною управлінською діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування», оскільки така позиція авторів веде до рівня безпосереднього об'єкта злочину. Так, наприклад, при самоправності, передбаченому ст. 356 КК України, особа самовільно, всупереч установленому законом порядку, вчиняє будь-які дії, правомірність яких оскаржується окремим громадянином або підприємством, установою або організацією, не обов'язково посягає на нормальну управлінську діяльність вищезгаданих органів, а може лише порушити ті або інші правила (норми), закріплені в нормативно-правових актах, або процедурний порядок виконання дій, необхідний для розумного вирішення якої-небудь ситуації. Тому стверджуємо, що сама по собі нормальна управлінська діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян повною мірою не виражає увесь зміст видового об'єкта злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а може виступати тільки як безпосередній об'єкт деяких таких злочинів.

Що стосується варіанта, відповідно до якого видовим об'єктом злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян є «суспільні відносини в сфері управління (порядок управління)», то його, як нам здається, з деякими застереженнями можна визнати прийнятним. Однак в даному випадку дається занадто широка оцінка об'єкта, яка не враховує величезний обсяг відносин у сфері управління й тим самим ускладнюється розуміння його змісту. Найпевніше автори, у яких виникла ця ідея, передбачили можливу незгоду опонентів, чому й включили у формулювання додаткове словосполучення «порядок управління». Однак такий оберт, на наш погляд, ніяк не впливає на «реальну ціну» запропонованого визначення.

Нарешті, кілька слів про відношення до позиції авторів, які вважають, що в ролі видового об'єкта досліджуваних злочинів виступає порядок державного управління. Відразу зазначимо, що будь-які визначення об'єкта поза зв'язком їх із суспільними відносинами видаються не зовсім коректними, тобто ми не є прихильниками й даної точки зору щодо видового об'єкта аналізованого різновиду злочинів. Але все-таки не можна не сказати, що в цій характеристиці є також позитивні моменти. Вони полягають в терміні «державне». Зрозуміло, що суб'єкт злочину посягає на відносини в сфері авторитету органів управління, що має свою специфіку, чому й використовується

позначення «державне». Точніше, не просто само по собі управління, а його державна сфера, інакше кажучи, така сфера управління, порядок якої певним чином законно регламентований і встановлений державою та підтримується авторитетом держави.

Аналіз складів злочинів, згрупованих в тім чи іншим розділі, показує, що видовий об'єкт утворюється із сукупності декількох безпосередніх об'єктів, так як безпосередній об'єкт є конкретизацією видового об'єкта і завжди знаходиться у відповідності з ним, входить до нього в якості складових компонентів. Так, вчений-правознавець О.А. Чуваков пропонує підрозділити злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян в залежності від безпосередніх об'єктів на наступні види:

1) злочини, що посягають на авторитет державної влади і громадського ладу (ст. ст. 338, 341, 354 КК України);

2) злочини, що посягають на нормальну діяльність органів влади, управління, громадських організацій, службових осіб і представників громадськості (ст. ст. 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353 КК України);

3) злочини, що посягають на порядок зберігання й охорони документів, штампів, печаток (ст. ст. 357, 358 КК України);

4) злочини, що посягають на порядок забезпечення дотримання певних правил (ст. ст. 355, 356, 359, 360 КК);

5) злочини, що посягають на порядок дотримання міжнародних конвенцій, учасником яких є Україна (ст. 339 КК України) [4, с. 321].

Вітчизняний дослідник І.І. Давидович дійшла висновку, що видовий (груповий) об'єкт злочинів, передбачених ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352 КК України, складають такі компоненти, як: особиста і майнова безпека суб'єктів управлінської діяльності та їх близьких; здійснювана у відповідності до закону службова діяльність службових осіб, представників влади, зокрема, працівників правоохоронних органів, та діяльність представників громадськості по охороні правопорядку [5, с. 68].

Спеціаліст з кримінального права Л.В. Дорош злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян розділяє на такі групи:

– злочини у сфері використання державних символів (ст. ст. 338 і 339 КК України);

– злочини, пов'язані із перешкодженням діяльності організацій та об'єднань громадян (ст. ст. 340 і 341 КК України);

– злочини проти представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (ст. ст. 342–353 КК України);

– злочини у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. ст. 357–360 КК України);

– інші злочини проти авторитету держави і діяльності об'єднань громадян (ст. ст. 354–356 КК України) [6, с. 430].

Дослідник злочинів, передбачених розділом XV Особливої частини Кримінального кодексу України О.О. Кашкаров, з врахуванням факту існування видового (групового) об'єкту злочину, злочини, що передбачені розділом XV КК України поділив на сім груп:

1) злочини, що посягають на порядок використання державних символів;

2) злочини, що посягають на законний порядок діяльності державних, громадських організацій, конституційні та інші права фізичних та юридичних осіб;

3) злочини, що посягають на авторитет правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону і військовослужбовців;

4) злочини проти авторитету та нормальної діяльності державних та громадських діячів, а також народних депутатів України та депутатів місцевих рад, комітетів Верховної Ради України та тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України;

5) злочини проти авторитету службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок;

6) злочини проти авторитету державних органів в сфері контролю та регулювання офіційного документообігу;

7) злочини проти авторитету органів державної влади в сфері інформаційної безпеки [2].

Зазначимо, що О.О. Кашкаров на підставі видового (групового) об'єкту злочину в рамках розділу XV Особливої частини КК України відніс до третьої класифікаційної групи злочини проти діяльності правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону і військовослужбовців. А саме, це злочини, передбачені ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348 та 349 КК України. Суспільна небезпечність злочинів, передбачених ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348 та 349 КК України, про-

являється в посяганні на авторитет правоохоронних органів, органів державної влади та громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону шляхом спричинення матеріальної, моральної та фізичної шкоди спеціальному виду потерпілого – працівнику правоохоронних органів; в ст. ст. 342 та 349 КК України – представнику влади; в ст. ст. 342, 348 КК – члену громадського формування з охорони громадського порядку чи державного кордону та військовослужбовцю та близьким родичам працівника правоохоронного органу, а в ст. 349 КК України – близькому родичу представника влади або правоохоронного органу [2].

Враховуючи особливості українського кримінального законодавства, можна говорити про групу злочинів у розділі XV Особливої частини КК України, спрямованих проти порядку управління та авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, і поєднаних з незаконним фізичним або психічним впливом на суб'єктів управлінської діяльності.

Висновки. Аналіз існуючих сучасних визначень видового об'єкта, вагоме значення та необхідність знання якого доводиться тенденціями теперішнього періоду в кримінально-правовій науці, дозволяє нам, з урахуванням відзначених вище негативних і позитивних моментів, запропонувати наступне визначення: «Видовим об'єктом розглянутих злочинів є порядок здійснення службової діяльності представниками органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, який представляє собою врегульовані нормами права суспільні відносини, що забезпечують авторитет цих органів, їхню нормальну діяльність та безпеку їхніх представників». На наш погляд, це формулювання досить справедливо та повно відображає дійсний зміст одного з найважливіших кримінально-правових понять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кругликов Л.Л. Практикум по уголовному праву. Общая часть. Особенная часть: [учеб. пособ.] / Л. Л. Кругликов. – М.: Бек, 2002. – 352 с.
2. Кашкаров О.О. Класифікація злочинів, передбачених розділом XV Кримінального кодексу України на підставі об'єкту злочину / О.О. Кашкаров // Кримський юридичний вісник. – 2009. – Вип. 3(7) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Kyuv/2009_3/4.pdf.
3. Меньшагин В.Д. Курс советского уголовного права. Особенная часть: в 2-х т. Т. 2 / А.А. Пионтковский, В.Д. Меньшагин, В.М. Чиквадзе. – М.: Госюриздат, 1955–1959. – 811 с.
4. Бабій А.П., Доброход І.С., Кармазин Ю.А., Корнієнко В.О., Загіка Г.В., Козерацька О.С. та ін. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [А.П. Бабій, І.С. Доброход, Ю.А. Кармазин, В.О. Корнієнко, Г.В. Загіка, О.С. Козерацька та ін.]; за заг. ред. д. ю. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Є.Л. Стрельцова. – Х.: Одіссей, 2009. – 496 с.
5. Давидович І.І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок: дис. ... к. ю. н.: спец. 12.00.08 / І.І. Давидович. – К., 2007. – 253 с.
6. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. та ін. Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація ; 4-е вид., переробл. і доп. – Х.: Право, 2010. – 608 с.